

سازمان اکو و امنیت فرهنگی کنشورهای عضو

دکتر محمد مهدي بظاهري

۱۳۹۷

سرشناسه: مظاهری، محمدمهدی، ۱۳۳۹ -

عنوان و نام‌پدیدآور: سازمان اکو و امنیت فرهنگی کشورهای عضو/ محمدمهدی مظاهری؛
ویراستار زهرا اصلانی.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه فرهنگی اکو، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۱۶ص: مصور، جدول؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۸۲۵-۱-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اکو.

موضوع: Economic Cooperation Organization (ECO)

موضوع شناسه: روده: اصلانی، زهرا، ۱۳۶۰، - ویراستار

شناسه: افغانستان: مؤسسه فرهنگی اکو

رده‌بندی کلاسیک: ۳۹۲ س ۲/۳/م/۴۲۰ HC

رده‌بندی دیویی: ۳۷/۱

شماره کتابشناسی: ۱۰۱۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
National Library and Archives of Iran

سازمان اکو و امنیت فرهنگی: نشر: ای عضو

نویسنده: دکتر محمدمهدی مظاهری

ویراستار و صفحه‌آرا: زهرا اصدرنی

طرح جلد: احمد رضا نصراللهی

ISBN: 978-600-99825-1-6

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۳۰۰۰۰ ریال

انتشارات مؤسسه فرهنگی اکو

سال چاپ: ۱۳۹۷

وبسایت: www.ecieco.org

نشانی: اقدسیه، خیابان موحّد دانش، کوچه باقرالنمر، پلاک ۱۰، تلفن: ۰۲۱۲۷۶۷۳۰۰۰

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
---------------	---

فصل اول: طرح تحقیق

مقدمه.....	۱۵
بیان مسئله.....	۱۷
تعریف مفاهیم اساسی تحقیق.....	۲۳
ادبیات تحقیق.....	۲۸

فصل دوم: روش تحقیق

مقدمه.....	۳۷
چارچوب نظری.....	۳۸
روش تحقیق.....	۴۷

فصل سوم: امنیت فرهنگی

مقدمه	۵۹
ویژگی‌های امنیت فرهنگی	۶۱
موانع و تهدیدهای امنیت فرهنگی	۶۴
راهکارهای تأمین و تقویت امنیت فرهنگی	۷۱

فصل چهارم: چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو

مقدمه	۸۳
چشم‌انداز نویی	۸۵
چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو	۹۰
تشریح چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو	۹۳

فصل پنجم: نقش سازمان اکو در چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو

مقدمه	۱۲۹
ظرفیت‌های سازمان اکو برای تأثیرگذاری بر امنیت فرهنگی کشورهای عضو	۱۳۰
نقش سازمان اکو در چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو	۱۴۶
عرصه‌های تأثیرگذاری مؤسسه فرهنگی اکو بر امنیت فرهنگی کشورهای عضو	۱۵۷

فصل ششم: نقشه راه تأمین امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو

مقدمه	۱۷۳
نقشه راه نویسی	۱۷۴
نقشه راه تأمین امنیت فرهنگی کشورهای عضو از طریق سازمان اکو	۱۷۹
نتیجه‌گیری	۱۹۹

منابع و مآخذ

منابع فارسی.....	۲۰۵
منابع لاتین.....	۲۱۴

فهرست جداول

جدول شماره ۱: تفاوت‌های پیش‌بینی و پس‌نگری.....	۵۲
جدول شماره ۲: تأثیر سازمان اکو بر شاخصه‌های چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو در حوزه فرهنگی.....	۱۴۸
جدول شماره ۳: نقش سازمان اکو در چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو در حوزه فرهنگی.....	۱۵۱
جدول شماره ۴: تأثیر سازمان اکو بر شاخصه‌های چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو در حوزه اجتماعی - سیاسی.....	۱۵۲
جدول شماره ۵: نقش سازمان اکو در چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو در حوزه اجتماعی - سیاسی.....	۱۵۵
جدول شماره ۶: نقش سازمان اکو در چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو.....	۱۵۶

فهرست تصاویر

تصویر شماره ۱: سامانه مفهومی ارتباط میان امنیت و فرهنگ.....	۴۳
تصویر شماره ۲: فرایند پس‌نگری.....	۵۳
تصویر شماره ۳: نقشه کشورهای عضو سازمان اکو.....	۱۳۲

پیشگفتار

امروزه به سبب نوسان و جایگاه که فرهنگ در هویت و موجودیت انسان و پیشرفت جوامع بشری دارد، همچنین به علت نفوذ گسترده و مؤثر فرهنگ بر همه ابعاد زندگی بشر و نیز تأثیری که مسائل فرهنگی بر سایر بخش‌ها دارد، مباحث مربوط به امنیت فرهنگی موقعیت و حساسیت بیشتری یافته است. هیچ جامعه‌ای بدون داشتن امنیت فکری و فرهنگی و یا آرامش ذهنی و روانی به امنیت سیاسی و اجتماعی پایدار نمی‌رسد؛ زیرا رفتار و حرکات فیزیکی انسان تا حدود زیادی برخاسته از باورها، اعتقادات و اندیشه‌های درونی اوست. رفتار و اعمال انسان به سرعت عینی و خارجی اندیشه‌ها و موج‌های ذهنی است که در بیرون به شکل‌های مختلف نمود می‌شوند.

برخلاف آنچه در امنیت سیاسی مورد توجه قرار می‌گیرد؛ یعنی جنبه‌های سازمانی دولت و نظام حکومتی، امنیت فرهنگی معطوف به مؤلفه‌های هویتی جامعه و هویت ملی است و نه اقتدار و حاکمیت دولت؛ بنابراین، امنیت دولت و حکومت نباید به عنوان مقدمه و لازمه امنیت جامعه، موضوعیت و مشروعیت دارد؛ زیرا مهم‌ترین وظیفه و کارکرد دولت تأمین امنیت است.

بدین ترتیب، امنیت فرهنگی جنبه‌ای از امنیت انسانی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این مفهوم متشکل از امنیت گفتمان افراد و هویت‌های جمعی است که خصیصه بارز جهان پسانو به حساب می‌آیند. بخشی از این مفهوم آزادی تفکر، زبان،

صحبت، سبک زندگی، قومیت، جنسیت، عضویت در گروه‌ها، تجمع و مشارکت فرهنگی و سیاسی است. اکثر بنیادهای دموکراتیک مدرن در زبان از چنین آزادی‌هایی حمایت می‌کنند؛ اما تعصبات مدرن و پسامدرن در عمل محدودیت‌های زیادی برای گفتمان‌های هویتی و امنیت فرهنگی ایجاد می‌کنند.

امنیت فرهنگی مستلزم نظارت و مدیریت بر عوامل تهدیدکننده هویت فرهنگی است. و چنانچه هویت فرهنگی دچار رنگ‌باختگی و یا شرایط بحرانی گردد، پایه‌های امنیت فرهنگی با بی‌ثباتی و تزلزل مواجه شده و مؤلفه‌های فرهنگی در معرض تغییر و تحول قرار می‌گیرند.

به نظر نگارنده، انقلاب اطلاعاتی و ارتباطی جهانی و به تبع آن عوامل تهدیدزای نوین برای امنیت، کشورهای سالیان اخیر، شیوه‌های سنتی تأمین امنیت را ناکارآمد ساخته و هیچ کسوری از گردن‌ی از چالش با تهدیدهای نرم امنیتی و دست یافتن به منابع و عوامل جدید قدرت فرمائی و بازتولید و ساماندهی آنها برای تأمین منافع ملی نیست. واضح است که کشورهای منطقه آنگو نیز از این قاعده مستثنا نیستند. طی دهه گذشته در میان متخصصان امنیتی، رسانه‌هایی از اجماع بر این نکته پیدا شده است که حفظ و تقویت امنیت کشورهای این منطقه با استفاده صرف از روش‌های سخت، روزه‌به‌روز دشوارتر و حتی غیرممکن می‌شود.

از این رو کتاب حاضر درصدد ترسیم راه‌هایی برای تقویت امنیت فرهنگی کشورهای عضو سازمان اکو در اشتراک و هم‌افزایی با هم است. بر این اساس کوشیده‌ایم با اتخاذ رویکردی آینده‌پژوهانه و کمک گرفتن از ایده‌محوری روش پسر گری، که با تعریف اهداف و جهت‌گیری‌های آینده شروع می‌شود، به ترسیم و طراحی سناریوی آینده مطلوب امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو در افق ۲۵ سال آینده بپردازیم. برای انجام این مهم طی شش فصل، ابتدا تصویری از نقش و جایگاه سازمان اکو و مؤسسه فرهنگی اکو در چارچوب امنیت فرهنگی کشورهای منطقه ارائه می‌دهیم و سپس، چشم‌اندازنویسی در قالب روش پس‌نگری را تشریح می‌کنیم. پس از آن چشم‌انداز امنیت

فرهنگی کشورهای عضو اکو در افق ۱۴۲۰ ترسیم می‌شود و مورد شرح و بسط قرار خواهد گرفت.

روال انجام این پژوهش بدین ترتیب است که در اولین فصل ابتدا شمای کلی بحث روشن شده، سؤالات اساسی تحقیق مورد مذاقه قرار گرفته و با شرح و تعریف ادبیات موضوع، بسیر مناسب برای پاسخ دادن به چالش اساسی تحقیق مهیا می‌شود. در فصل دوم با عنایت به روش تحقیق طی دو مبحث، روش‌شناسی پژوهش حاضر تشریح می‌گردد. در فصل سوم تلاش شده تا موضوع امنیت فرهنگی به شکل دقیق مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. در فصل چهارم بر اساس ایده‌محوری روش پس‌نگری که با تعریف اهداف و جهت‌گیری‌های آن شروع می‌شود، به ترسیم و طراحی سناریوی آینده مطلوب امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو در افق ۲۵ سال آینده پرداخته‌ایم. در فصل پنجم به ترسیم چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو اکو پرداخته شده تا با مبنا قرار دادن این چشم‌انداز کلان به توان اهمیت و نقش‌آفرینی سازمان اکو در این دورنمای مطلوب را متصور شد و بررسی نمود. در نهایت، فصل ششم نیز به‌عنوان آخرین فصل، حاوی دستاورد نهایی این پژوهش است؛ در این فصل به‌عنوان گام نهایی روش پس‌نگری، با برگشت از افق چشم‌انداز ترسیم‌شده، نقطهٔ رسیدن به این افق مطلوب طراحی و تدوین شده است.

اثر پیش رو با تحلیل و تبیین مبحث امنیت فرهنگی، با این چشم‌انداز امنیت فرهنگی کشورهای عضو سازمان اکو، با تدوین نقشه راه تأسیس امنیت فرهنگی کشورهای عضو سازمان با محوریت اکو و با ترسیم نقش بی‌نظیر سازه‌های اکو و مؤسسه فرهنگی اکو در حفظ، تأمین و تقویت امنیت فرهنگی کشورهای منطقه اکو تلاش می‌کند به سیاست‌گذاران و مجریان امور امنیتی و هنری کشورهای عضو سازمان در اتخاذ بهترین سیاست‌ها و اجرای درست‌ترین راهبردها کمک کند.

با توجه به تحولات گسترده منطقه‌ای که لزوم همکاری هرچه بیشتر کشورهای منطقه را ایجاب می‌کند و نیز مغفول ماندن ظرفیت‌های فرهنگی سازمان اکو در تقویت مناسبات و امنیت کشورهای عضو، امیدواریم این اثر تحقیقی بتواند منبعی مناسب برای

تصمیم‌گیران سیاست خارجی کشورهای عضو، متخصصان و پژوهشگران روابط بین‌الملل، مطالعات فرهنگی و مطالعات منطقه‌ای و نیز عموم پژوهشگران علاقه‌مند به مسائل فرهنگی باشد.

در پایان شایسته و لازم می‌دانم از زحمات آقای دکتر مجید کافی و خانم دکتر اعظم ملایی که در فرایند تحقیق و پژوهش و تألیف کتاب یاری‌گرم بودند قدردانی نمایم.

دکتر محمد مهدی مظاهری

پاییز ۱۳۹۶